

A ROMÁN POLITIKA EGY ÉVE

1934

KÉT ÉVEN ÁT, 1932-ben és 1933-ban volt uralmon a nemzeti parasztpárt, váltakozva Vajda Sándor és Maniu Gyula kormány elnöksége mellett, míg végre 1933 novemberében minden nyilvánvaló ok nélkül útjára bocsátotta az uralkodó Vajdát és pártját s Dúca miniszterelnökségével a liberálisokat hívta uralomra.

Az új év gyásszal köszöntött be: 1933 december 29-én Dúca a vasgárdisták merényletének áldozatául esett s helyét a megmaradt liberális kormány élén, Angheliescu háromnapos kormányzata után a király akaratából Tătărescu foglalta el.¹

Az új kormányelnök nagy programmal jött, de egy év múlva, mikor sajtó és közvélemény számon kérte tőle sáfárkodását, zavarba jött. „Ígértünk takarékossgot és nem takarékoskodtunk“, — valotta be magának a pártnak vezére, Constantin Brădanu. —¹ „Ellenkezőleg: pazarlunk a kormányzat minden ágában ; devizapolitikánk-nak nincs eredménye; közgazdasági téren rettenetes fiaskó előtt állunk, összehívtunk parlamenti bizottságokat, a nélkül, hogy bizonyítékaink lettek volna s meg kellett hogy elégedjünk kompromisszumokkal. Bejelentettük a közigazgatás egyszerűsítését s hosszú gondolkodás után egy blöffel fejeztük be. Minden kormányzati tevékenység vége káosz és tájékozatlanság.“² „Ahelyett, hogy kormányoznának“, — jegyezte meg a nemzeti parasztpárt lapja, a „Dreptatea“ — „dikcióznak.“

1928 óta egy kormányt sem lehet a pazarlás, a korrupció, sőt a nem egészen becsületes kormányzat vádjá alól felmenteni. A költségvetés az ország terjedelméhez és a lakosság számához mérten szerény méreteket mutat fel, de jövedelmeit okosabban, adók csökkentésére lehetne felhasználni. Az a rendszer, hogy a kormánytámogató politikusok számára hivatalokat szerveznek és kereseti forrásokat nyitnak, egy aránytalanul nagy hivatali apparátust hozott létre; a több mint 225.000 állami és közigazgatási tisztviselőnek legalább negyede nélkülözhető volna, mikor az állami költségvetés jövedelmének fele tisztviselők fizetésére megy. Még az előző nemzeti parasztpárti kormány tervbe vette az állami szolgálat egyszerűsítését, ami elsősorban

¹ Lásd a Magyar Szemle 1934 márciusi és júliusi számaiban „A második nemzeti parasztpárti kormányzat“ és „Románia Dúca halála óta“ című két cikket.

² Dreptatea, 1934 november 2.

a felesleges hivatalnokok elbocsátását jelentené, de a végrehajtás folyamán politikává lett: a még található kisebbségi tisztviselőket bocsátják el s megtörténik, hogy helyüket ismét betöltötték — románnal.

Eredményt a külpolitikában tudott felmutatni a kormány, azaz Titulescu.

Miután az előző 1933 év február 16-i statútum szerves formát adott a kisantantnak, Titulescu külpolitikája két irányt vett: célja a Balkán békéjének biztosítása s Románia viszonyának rendezése a Szovjet köztársasággal volt. A két állam normális viszonyának helyreállítására megtörtént a júliusi konvenciók megkötésével, bár kétséges, hogy most már biztosítva van-e Románia keleti határa, Besszarabia birtoklása, amit a román kormány bele akar magyarázni a megállapodásokba, de amiről valóban nem volt szó; mindenesetre, a Szovjet egyelőre Kdet-Ázsiában van elfoglalva s nyugati határain békességet akar. A Balkán békéjét Titulescu hite szerint biztosította a balkáni paktum, melyet ankarai, athéni és belgrádi látogatásai nyomán hozott létre s aminek áldásos hatását most véli láthatni a görög forradalom lokalizálása után.

Maniu és Titulescu éles antirevizíós beszédei után, június folyamán Bukarestbe jött Barthou s mindezek nyomában fellángolt az antirevizíós reakció. Természetes volt: rádióba mondott beszédét Barthou így kezdte: „Iubitii mai concetätenii!“ és „szeretett polgártársai“ számára kijelentette a kamarában, hogy „a legitim határok ellen való minden revíziós beszéd nemcsak lemondást, hanem árulást jelent“ és a magyar „nem, nem, soha“ ellen Titulescu szembe szegezte a román „mi, nu niciodată-t“. „Örökre emlékezetes nap marad ez Románia történetében“, az a június 22, írta a kamarai ülés napjéről az „Adeverul“, mert az állam biztosítottan érezheti meglévő határait Nagyváradtól a Dnyeszterig.

A POLITIKAI ÉLETERET azonban nem a törvényhozás működése, sem nem Titulescu külpolitikai eredményei tették színessé, hanem a züllődő pártok kölcsönös és belső torzskodásai.

Mikor Dúca meggyilkolása és Angheliescu páraapi miniszterelnöksége után az uralkodó a „fiatalok“ közül való Tătărescu bízta a kormányt, a liberális párt egy része, az „öregek“, megbotránkoztak rajta. Még élt, és mai napig él a nagy, honalapító Brătianu testvérek utolsója, Constantin Brătianu, „Dinu“, aki, mint Brătianu, a liberális párt született vezére és a kormány elnöke kellett volna hogy legyen. De az uralkodó nem őt választotta kormányelnöknek s a párt csak a pártelnökséget bízta rá. A párt szintén kettévált a két elnök között. De Tătărescu fiatal megillető szerénységgel jelent meg s a nyílt szakadás elmaradt, hogy helyet adjon egy dualitásnak a pártban: a régi tekintély, amit a pártvezér, Dinu, képviselt és Tătărescu új reformiránya között, s Tătărescu, hogy ellensúlyra találjon, az ellenzéki pártokkal, első sorban a nemzeti parasztpárttal kezdett kacérkodni, támaszt keresni. De az ellentét egyelőre lassanként megenyhült s azok, akik elhagyták volt a pártot, Sassu, Costinescu, Xeni és a többiek, újra visszaléptek a pártba.

Március folyamán a nemzeti parasztpárt is új erőforráshoz jutott: Lupu töredék pártja belépett s a kiváló demagóg csatlakozása némi-képpen megnövelte a párt kormányrajutási lehetőségeit s a Tătărescu-val való kooperálás gondolata abbamaradt.

De a pártpolitikai helyzet nem tisztázódott s pár hét múlva, mint mondták, újra föni kezdett az ördög üstje, „cazanul sátáni“. Május végén az uralkodó, — nem tudni mitől indítatva — egy halom politikust hívott audienciára, aminek nyomán híre kelt, hogy az uralkodó — ezt sem tudni miért — kikerülhetetlennek tartja, hogy meg ne bízsa Averescu tábornokot, hogy diktatori kormányt alakítson.

De ekkor váratlan fordulat jött közbe: a legnagyobb ellenzéki párt, a nemzeti parasztpárt, éles tiltakozásban tört ki s követelte a liberális kormány maradását. „Mi nem idéztük fel a kormányzati krízist“, — írta a párt Maniu-színezetű erdélyi lapja, a „România Noua“ — „de ha egyszer kitört, az csak egy, csak alkotmányos módon, az alkotmányos formák megtartása mellett oldható meg. Diktatúráról szó sem lehet. Hogy ez a felfogásunk használ a liberális pártnak, azzal nem törődünk. Mikor elvet védelmezzünk, nem törődünk személyes érdekekkel. Alkothat kormányt a liberális párt vagy alkothat Averescu — de tartsa meg az alkotmányos formákat. A nemzeti parasztpárt állásfoglalása, mely alapján korrekt és a jövőre nézve okos, nem lehet, hogy ne legyen befolyással mindenkire.“ Meglett; a váratlan megmozdulás hatása nagy volt: Averescu diktatúrájának réme huszonnégy óra alatt szétfoszlott. De azért pár hét múlva már mindenki a Tătărescu diktatúrájáról beszélt, akit csak röviddel előbb mentett meg az ellenzék állásfoglalása. Júniusban a kormány megszavaztatta a „kormányhatalom teljességéről“ szóló törvényt, de a nyílt diktatúra elmaradt. Averescu később megmagyarázta Brassóban, hogy az, amit ő akart, az a „törvények diktatúrája“ lett volna.

A nyarat az áprilisban kiküldött parlamenti Skoda-bizottság botrányos szenzációi töltötték ki, amiről később fogok szólni.

Augusztus elején ismét kitört az ellentét a liberális párt két frakciója között. Az országban a Duca-merénylet óta ostromállapot és sajtócenzúra állt fenn, melynek végét egyformán követelte közvélemény és sajtó. Augusztus 5-én nagy liberális gyűlés volt Temesváron, melyen felszólalt úgy a pártvezér, Dinu Brătianu, mint a kormányelnök, Tătărescu. De ketten kétféle beszétek. Brătianu kijelentette, hogy „a kivételes állapot nem tartható fenn a végtelenségig, annál kevésbé, mert az eredmény nem felel meg a várakozásnak és a törvényes rendet a kormány ma már normális eszközökkel is fenntarthatja.“ A miniszterelnök mást mondott: „Erők működnek ma is, melyek zavart okoznak; vannak szervezetek, melyek híreket és legendákat tartanak ébren, melyek csak arra szolgálnak, hogy gyengítsék és diszkreditálják a kormányt s vannak, akik egészen a koronáig akarnak nyúlni.“ „E törekvések ellen“ — folytatta, — „fenn akarom tartani a kivételes törvények legridegebb alkalmazását.“

Hogy lehet, kérdezte erre az „Universul“, hogy a pártelnök ne tudjon azokról a „veszedelmes törekvésekről“, amikről a miniszterelnök beszélt, miért nem informálta őt azokról és céljáról, hogy fenn

akarja tartani az ostromállapotot és a cenzúrát. Igaz, folytatta a lap, Brătianu azzal végezte beszédét, hogy a párt és kormány között megvan az egyetértés, „de mi őszintén mondhatjuk, hogy azt az egyetértést nem látjuk s annak hiánya sem a párt, sem a kormány tekintélyét nem növeli.”¹

Az ellentét az ősz beálltával annyira kiélesedett, hogy újra kormányválság híre kelt és a „kávéházak hisztériája” csakugyan annyiban kielégülést nyert, hogy Tatarescu benyújtotta lemondását, de az uralkodó újra őt bízta meg a kormány vezetésével s a kormány átalakítása megtörtént, amennyiben minisztériumába egy pár fiatalabb generációjú politikust vett be.

De válság lévén, az nem oldódhatott meg anélkül, hogy Titulescu, szokása szerint, azonnal táviratilag be ne jelentse Párizsból lemondását. Pár napig rebesgették, hogy mégis menni fog az egész kormány. De közbejött a marseillei katasztrófa s október 10-én a király együttes audiencián fogadta Tátarescut és Titulescut s mint az egyik lap leírta, „beszélgetve a borzalmas katasztrófáról és a jövő teendőiről, az uralkodó könnyeivel küzdve kérte a két államférfiút, hogy tekintettel a történetekre, felejtsenek el minden nézeteltérést s t&ilyleg a két politikus a király előtt megölelte egymást és együtt, mint miniszterelnök és külügyminiszter hagyták el a királyi palotát”.

November közepén újra megnyílt a törvényhozás és a Ház elé került a Skoda-bizottság jelentése, mely az előző nemzeti parasztpárti kormány igazságügyminiszterének, Mihai Popovicinak, hadügyminiszterének, Cihoschi tábornoknak és Maniu Gyula unokaöccsének, Boila Romulus, kolozsvári egyetemi tanárnak vád alá helyezését indítványozta. Erről majd alább. A jelentés, melynek minden éle a nemzeti parasztpárt és főleg Maniu ellen irányult, erős vihart keltett a Házban s a legkíméletlenebb küzdelembe hajtotta az ellenzékét. A nemzeti parasztpárt még a nemzeti egyesülés ünnepének parlamenti ülésén sem jelent meg, hanem külön ünnepelt. A nemzeti parasztpárt küzdelmével együtt élénkült meg a kisebb pártok, Gheorghe Brătianu és Averescu tábornok pártjának támadása a kormány ellen s az előbbi december 17-én olyan beszédet mondott a kamarában, hogy az csak cenzúrázott formában került a Ház naplójába és a nyilvánosságra.

Az év vége a legnagyobb káoszban találta a liberális pártot: széttagolódott a tagok kora, politikai és világnézeti felfogása szerint: öregek és fiatalok, konzervatívok és reformerek. A fiatalok úgynevezett „H”-csoportjával, melyben Tátarescu „neoliberalizmusa” dominál, szemben áll egy másik csoport a régi jelmonddal, „prin női inline”, „a magunk erejéből”, melyre a Brătianuk alapították volt közgazdasági politikájukat. A „H”-csoport a reformtörekvéseket, a másik frakció a kontinuitást, a tradíciók követését követeli, előbbinek élén maga a miniszterelnök és Iamandi áll, utóbbinak vezetői Banescu kolozsvári egyetemi tanár és Platareanu, kormánypárti képviselő s követelésük, hogy „kormányban, parlamentben és pártban érvényesüljön a rend és fegyelem régi felfogása és az a szellem, mely a liberális párt erejét képezte régen”.

¹ 1934 augusztus 8.

Könnyű mindezt követelni, de egy magát lejárt, züllésnek indult pártban nehéz lesz azt megvalósítani. „A küzdelem érdekes lesz“, írta most az év végén a „Lupta“, annál érdekesebb, mert a fiatalság két csoportjában, mint a „Tara Noastra“ írja, tulajdonképpen Brătianu és Tătărescu vívja meg küzdelmét zsoldosaik által.

MÍG A LIBERÁLIS PARTON a züllés jelei csak mutatkoznak, az egyetlen komoly, számbavehető, régi párt, a nemzeti parasztpárt már el is züllött. A züllés kezdeteit folyóiratunk abban a cikkben ismertette, mely a múlt évfolyam márciusi számában „a második parasztpárti kormányzat“ címen jelent volt meg. El volt ott részletesen mondva, hogy miképpen keletkezett és nőtt nagyra az ellentét Maniu és Vajda és követőik között. Maniu az uralkodó és az udvari kamarilla folytonos beavatkozását a kormányzás menetébe az alkotmányos élet veszedelmének tartotta s amint annak korlátot szabni nem tudott, távozott az ország éléről; Vajda és követői viszont egy opportunistá politika hívei és a hatalom birtokát elvi meggyőződésnél többre tartó politikusok lévén, mindannyiszor átvették Maniu kezéből a kormányt és kormányoztak, míg a király megalázó módon mindannyiszor el nem küldte őket. Nyilvánvaló volt, hogy Maniu minden esetben helytelenítette Vajda taktikáját, de nyíltan állást nem foglalt ellene, hanem félre állt, 1933 májusában a párt elnökségéről is lemondott s visszavonult falusi birtokára, Badacsonyba.

1933 végén, mikor az uralkodó oly csúfosan menesztette a Vajda-kormányt, Vajda Sándor is visszavonult a pártelnökségtől és helyét a párt parasztpárti részének volt vezére, Mihalache, a moldvai volt forradalmi, kommunista paraszt tanító apostol foglalta el.

A pártnak most már három vezére volt s volt bőven alkalma, hogy haladjon a szétesés útján személyi úgy, mint elvi okok folytán.

Az erdélyi nemzeti párt az egyesülés előtt egy osztálykülönbséget nem ismerő liberális párt volt s ezzel a jelleggel egyesült 1924-ben a regáti parasztpárttal. Mihalache egyesülés előtti moldvai pártja viszont egy kis radikális agrár paraszthalakulat volt s mikor a huszas évek elején a besszarábiai parasztpárttal egyesült, csaknem kommunista színezetet nyert. Mihalache most az egész nemzeti parasztpárt elnökévé lévén, ezt a radikális paraszti hangulatot tette dominálóvá a pártban s programjává Romániának „parasztállammá“ való átszervezését tűzte ki.

De az új bocskoros elnök programjánál sorsdöntőbb volt a pártra nézve az a személyi és elvi ellentét, mely a két erdélyi vezető egyéniség, Maniu és Vajda Sándor személyén keresztül rágta szét a pártot.

Első kormányzata idejében (1928—1931) Maniu Carol restaurációja után ismerte meg azt az „okkult“ befolyást, mit az uralkodó és környezete, a kamarilla gyakorolt a kormányzat menetére, de akkor még nem állt tisztán előtte a taktika, hogy vájjon rideg ellenállással vagy meggyőzéssel lehet semlegessé tenni azt s mikor a Iorga—Argetoianu-kormány megbukott, nem ellenezte, hogy Vajda elnöksége alatt nemzeti parasztpárti kormány alakuljon, melynek taktikája a kompromisszumok-

kal való kormányzat volt. Mikor ez sem járt eredménnyel s a Vajda—Titulescu összekülönbözés után Vajda személyében megbukott, Maniu maga vállalta ismét a miniszterelnökséget, feltételeket szabva, melyek biztosították volna a kormányzat függetlenségét. Azt persze nem képzelte, amire rövidesen rájött, hogy uralkodó és kamarilla nem hajlandó a megállapodásokat tiszteletben tartani, a kamarillával találta magát szemben, így az államvasutak igazgatójának kinevezésénél, Dumitrescu tábornok és Marinescu ezredes esetében, s Maniu lemondott.¹

A kormányt most már Maniu egyenes óhajtása és tanácsa ellenére ismét Vajda vállalta. Maniu felfogása a következőkben kristályosodhatott ki: negyven év óta ő, Maniu volt az erdélyi románság nemzeti pártjának fő- és Vajda alvezére, ő szabta meg a párt politikáját, őt terhelte érette a felelősség s ő vállalta azt egyedül a maga teljességében. Most megváltozott a helyzet: a politika vezetését, mint kormányelnök, átvette Vajda egy olyan politikai irányban, mely nem az övé, amelyért azonban mint pártelnököt őt terhelné a felelősség. Ez volt, amit Maniu nem akart vállalni s amiért lemondott elnökségről, felelősségről és visszavonult Badacsonyba.

Hogy ez a látszólag egyszerű, inkább taktikai, mint elvi alapon nyugvó politika hogyan válhatott félszázados szoros baráti kapcsolatban álló két politikus között élet-halál harccá, melyet nem lehet elsimítani, melyen semmiféle kompromisszum nem bír segíteni, — az csaknem érthetetlen. Maniu és Vajda úton-útfélen mondja, hogy megmaradtak a régi barátok, a régi fegyvertársak, mégis újra és újra szembe kerülnek; ha ma kezét nyújtanak, holnap hátat fordítanak egymásnak s ha folyton hangsúlyozzák, hogy csak „taktikai“ az ellentét, egész Erdély látja, hogy az ellentét összehozhatatlanul elválasztotta őket. Nap-nap után folynak a gyűlések Erdélyben, Bukarestben; az egyik napon egy asztalhoz ül a három vezér, másnap Vajda kizáratja a pártból a Maniu híveit s ha a bukaresti Gib-kertben Maniu tiszteletére bankettet rendeznek hívei, arra nem megy el se Vajda, se Mihalache. Pártvezérek és párttagok odáig mennek, hogy meggyanúsítják egymást; Mihalache Gámpolungban a párt purifikációját követelte, „szankciókat néhány nagy személyiség ellen, — mert nem követelhetünk rendet más házában“, — mondta — „míg nincs rend saját portánkon“. Júliusban Vajda Sándor, mikor megkérdezték, hogy van-e ellentét közötté és Maniu között, azt felelte:

„Engem egy élethosszi barátság fűz Maniuhoz. Ha nem tudnánk megegyezni a párt programmja felől, valamelyikünknek távozni kellene. De éppen az, hogy mindketten itt vagyunk, mutatja, hogy nincs elvi különbség közöttünk. Taktikai szempontból lehet, hogy nekem, lehet, hogy neki van igaza, de ez nem tartozik a pártra és nem kötelezi azt, melynek mindketten alá vagyunk rendelve s melynek taktikáját a párt elnöke, Mihalache állapítja meg... A pártban nincsenek manisták, vajdisták vagy lupisták, hanem mindnyájan mihalachisták vagyunk.“

Csakhogy a dolog nem így van: egy pártnak nem lehet három civakodó vezére, olyan három, aki nem érti meg egymást és nem érint-

¹ Mindennek részleteire ismét hivatkozom e folyóirat múlt évi márciusban megjelent cikkeire.

kezik egymással. A valóság az, hogy Maniu, a párt régi és igazi vezére visszavonult Badacsonyba, Vajda bezárkózott kolozsvári házába, Mihalache elment Dobrestibe; Maniu és Vajda gyűlésezik Szovátán vagy Temesvárit, Kisenevben, Cámpolungban. Ha Maniu találkozik „fratye Alekszandruvai“, — írja az „Indreptarea“ —. „azt se mondja neki, hogy 'jó napot'.“ Maniu és Vajda meg nem törődik a „falujának határán túl nem látó“ Mihalache honmentő „parasztállam“ programjával. Kell, hogy mégis legyenek manisták, vajdisták és mihalachisták!

„Három biszerika, három püspökkel“, — írta a „Curentul“.

A NEMZETI-PARASZTPÁRT nem maradt a belső züllésnél: mint legnagyobb ellenzéki párt és várományosa a kormányzó hatalomnak, ő legveszedelmesebb ellenfele a liberális pártnak, melynek minden érdeke, hogy a párt tönkremenjen. S a liberálisak nem is elégedtek meg a belső egyenetlenség feletti kárörömmel, hanem kezükbe kerülvén egy éles, bár piszkos fegyver, azt alattomosan a pártnak és Maniu melléneke szegezték.

1930-ban, a Maniu-kormány idejében a kormány nagy hadfelszerelési szállításokat kötött a cseh Skoda-gyárral.

Névtelen feljelentés alapján, hogy a gyár romániai megbízottja, Seletzki Brúnó, jövedelem- és adóeltitkolásban bűnös, 1933 március 10-én, a Vajda-kormány alatt, késő délután házkutatást tartottak Seletzki lakásán s üzleti feljegyzések után kutatva, súlyosabb bűnjelekre: titkos katonai akták másolataira, sifírozott levelezésekre találtak. A nyomozók azonnal jelentést tettek a rendőrségnek és katonai hatóságoknak, azok kiszálltak és megkezdték a bűnjelek lefoglalását. Egy óra múlva a katonai ügyészség vezetőjét felszólította az igazságügyi miniszter, Mihai Popovici, beszélt vele s pár perc múlva a nyomozó hatóságok abbahagyták a házkutatást, lepecsételték a pénzszekrényeket, melyekben a lefoglalt dokumentumok voltak, a rendőrség és hatóság távozott. Seletzki egész éjjel szabadon járt; állítólag még este találkozott az igazságügyminiszterrel, az éjszakát mulatóhelyeken töltötte s mikor reggel öt órakor hazatért, feltörte a hatósági pecsétet s a kompromittáló akták egy részét elégette, más részét biztonságos helyre szállította.

Pár nap múlva Lupu interpellált a kamarában. Kérdezte, hogy igaz-e, hogy a Skoda-gyár milliárdokig megkárosította az államot és ügynöke titkos katonai akták birtokában van? és kérdezett sok egyebet is.

Seletzkit letartóztatták, katonai bíróság elé állították és fegyházbüntetésre ítélték.

De a dolog ezzel nem fejeződött be; mende-mondák, hírek keltek, a parlamentben interpellációk hangzottak el, hogy a szállítási szerződések terhesek, a romániai árak magasabbak, mint az ugyanabban az időben Jugoszláviában kötött Skoda-szerződés árai, hogy a szerződéssel kapcsolatban sápokat osztottak, vesztegetések történtek.

Megkezdődtek a gyanúsítások, természetesen azok ellen, akik a szerződéskötésben résztvettek, akik akkor a Maniu- és a Vajda-

kormány tagjai voltak; megtámadták elsősorban magát Maniut és Vajdát, persze nem közvetlenül, saját személyükben, hanem az előbbit unokaöccse, Boila Romulus kolozsvári egyetemi tanáron keresztül, aki állítólag közbenjárásért 60 millió leit kapott, Vajdát fia, Mircea útján, aki a szerződések megkötését megelőzően a Skoda-művek romániai gyárainál volt mérnök,

A törvényhozás parlamenti bizottságot küldött ki s a bizottság 1934 egész nyarán és őszén ülésezett, tanukat hallgatott ki, miniszterelnököket, minisztereket, magas- és nem magasrangú katonatiszteket; megvizsgált okiratokat, tanúkihallgatási jegyzőkönyveket s kihallgatta magát Seletzkit is, aki fegyházbüntetését üli. A bizottság elé került Seletzki bűnügyi vizsgálati vallomásának jegyzőkönyve, melyből kiderült, hogy részleteket hamisítottak bele, melyeket az elítélt Seletzki sohasem mondott, de amelyek hivatva lettek volna Maniu összekötését bizonyítani Seletzkiivel.

Miért mindez?

Egyszerűen azért, hogy kompromittálják Maniut és a nemzeti parasztpárti kormányokat és tönkretegyék a pártot. E cél mellett a bizottság teljesen elvesztette objektivitását és józanságát: már nem az igazságot kutatja, hanem az erdélyi politikusokat akarja lehetetlenné tenni. Ezt a célt szolgálta a bizottság előadójának, Bentoiuinak jelentése, mely összegezi, hogy mennyi kárt okoztak a szerződések az államnak, amiért felelős Cihoschi, a Maniu-kormány hadügyminisztere; a bűnügyi eljárás eredményességének megakadályozásáért felelős Fopovici Mihai, a Vajda-kormány igazságügyminisztere és bűnös Boila Romulus, aki tiltott módon járt közbe a szerződések megkötésénél s 60 millió lei jövedelemhez jutott s mindezek nyomán indítványozza Bentoiu, hogy a három gyanúsítottat illetékes bírāja elé állítsák.

Vádlott, természetesen, nem ez a három személy, hanem Maniu, Vajda és rajtuk keresztül a korruptnak feltüntetett nemzeti parasztpárt volt. A parlamenti bizottság jelentését még nem tárgyalta a kamara, de annak nagy liberális többsége, ha addig meg nem bukik a kormány, jóvá fogja azt hagyni. Annyira megy az ellenszenv a nemzeti parasztpárt ellen, hogy megtörtént az a visszatetsző dolog, hogy a Skoda-ügyről magának a liberális pártnak a vezére, Dinu Brătianu irt piaci pamfletét, hogy hangulatot csináljon Maniuek ellen.

MINDEZ, ÚGY LÁTSZIK nem volt elég, hogy tönkretegye a nemzeti pártot és az erdélyi politikát: a züllesztésnek új útját találta ki Vajda Sándor, mikor pár héttel ezelőtt megindította verbuválását a „numerus valachikus“ érdekében; egy gyűlölködő, ellenszenves, Vajda alacsony politikai jelleméhez méltó politikai fogás.

A pártvezetőség, akkor, mikor ezeket a sorokat írjuk, még non mondotta ki Vajda kizárását a pártból, de erdélyi elnöki tisztétől megfosztotta.

Erről talán egy más alkalommal.

A ROMÁN KÖZÉLETBEN szokásos „nagy“ és „kis“ párijkrol beszélni s ami a pártalakulások számbeli oldalát illeti, kétségtelen,

hogy a pártok számaránya szembeötlő. De természetesen ez a kritérium nem egyedül döntő, bár nagy elvi különbségeket sem találunk a polgári pártok között. A „kis“ pártok a személyi érvényesülés körébe vannak zárva: a néppárt Averescu tábornok pártja, a nemzeti agrárok Gogát követik, a nemzeti párt egyedül Iorgából áll; de volt pártja Lupunak, Argetoianunak, Mihalachenak s a többinek. Ezek a pártok hol vannak, hol nincsenek; néha van képviselőjük a törvényhozásban, legtöbbször nincs; kormányra, Averescut kivéve, aki folyton ajánlkozik diktatúrára, sohasem jutnak; egyideig fennállanak, aztán fuzionálnak.

Valóságos párt, „nagy párt“, ha úgy tetszik, Nagy-Románia megalakulása óta kettő volt: a régi, regátbeli liberális párt és az 1924-ben összeolvadt nemzeti parasztpárt. Számban, követőit tekintve az országban, különösen kormányrajutás alkalmával, kétségtelenül nagy pártok ezek s mikor kormányra jutva választatnak, képviselőik százával jutnak be a törvényhozásba.

De vájjon nagy pártok-e ezek tényleg, elveik és programjaik és gondolkozásuk egységességére nézve? — vetette fel a kérdést az „Indreptarea“.¹

„Itt van a liberális párt: benne annyi felekezet és felekezetcseke, klastrom és klastromocska, annyi szabad elgondolás, miszteriózus „H“ csoportok, regionálista szervezetek, melyek a pártot frakciók konglomerátumává teszik, melyek készek a politikai ütközetekből a kormánybizonytalanság első fuvallatára megszabadni.

Aztán vannak a pártban tradíciók és elvek, melyek a párt iskolájában születtek és nevelkedtek fel s meggyőződés vagy tekintély folytán érvényesülnek, de amelyek ellen a betolakodók szemtelen harcokat folytatnak.

Folyik e „nagy“ pártban öregek és ifjak, az ABC minden betűje szerint való csoportok, abszurd „H“ betűk küzdelme.“

S hogyan áll a nemzeti parasztpárttal, a másik „nagy“ párttal a dolog? — kérdezi tovább a lap.

„Maniu, volt párt- és kormányelnök, személyi politikát csinálva, lemondott mindenről és visszavonult Badacsonyba, ahol csak morog és őrizteti magát testőreivel.

Vajda Sándor, szintén néhai párt- és kormányelnök, ugyancsak erdélyi, mint Maniu, ma már nincs semmi, sem politikai, sem társadalmi, de még csak konvencionális összeköttetésben sem Maniival, hanem magatartásával sikeresen züllesztí a pártot.

E „nagy“ pártban három csoport van: Maniu- és Vajda-csoport Erdélyben és Mihalache csoport a Regátban — mindegyik a maga csoportjával és alcsoportjával s mindkét erdélyi csoport szemben áll Mihalachéval, aki állítólag a „nagy“ párt vezére“.

Nem „nagy“ pártok ezek, — fejezi be elmékedését az „Indreptarea“ — hanem „magánérdekek által összetartott csoportok, melyeknek a kormányzáshoz való egyedüli jogosultságát számbeli nagyságuk képezi, de lényegüket tönkreteszi elemyedtségük, centrifugális tendenciáik, melyek mindkét pártot el fogják züllesztíni“.

Ez így van.

SZÁSZ ZSOMBOR

¹ 1934 augusztus 24.